

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д-р Радка Василева Влахова-Руйкова

за дисертационния труд на Димитър Паунов Георгиев

на тема: „Копулативен тип предикативни отношения в българското сложно изречение”

за присъждане на образователната и научна степен „доктор” по: *Област на висше образование 2. Хуманитарни науки, Професионално направление 2.1. Филология, Докторска програма: Съвременен български език (Синтаксис)*

Данни за процедурата: Настоящата рецензия е изготвена въз основа на Заповед № РЗЗ-2843/10.06.2019 . Изпълнени са всички изисквания на ЗРАСРБ и на Правилника за прилагането му на ПУ „Паисий Хилендарски”. Дисертантът отговаря на специфичните изисквания на ПУ „Паисий Хилендарски” и е предоставил съответните документи и публикации.

Данни за кандидата: Димитър Паунов Георгиев е завършил Филологическия факултет ПУ „Паисий Хилендарски” през 2001 в ОКС Магистър по Български език и история. След завършването си е работил като учител, в книгопечатането, като продавач-консултант в книжарница.

В периода 2015 – 2018 г. е редовен докторант към Катедра по български език с научен ръководител доц. д-р Петя Бъркалова. От 2017 г. е хоноруван асистент към Катедрата, като са му възлагани семинарни занятия по Синтаксис в специалностите от Филологическия факултет и по Граматически формализми в МП „Актуална българистика”.

Характеристика на дисертационния труд. Структурна характеристика.

Дисертационното изследване на Д. Георгиев е на тема: „*Копулативен тип предикативни отношения в българското сложно изречение*”. Обхваща 306 с. Структурирано е в Увод, три глави: Глава I. *Интерпретация на подчинените изречения при глагола съм в българската синтактична традиция*, Глава II. *Генериране на подчинените изречения в прикопулна позиция*, Глава III. *Формални описания на сложни съставни изречения с подчинени в прикопулна позиция*, *Заключение и изводи*.

Библиографията съдържа 146 преброени на ръка източници, като включва представителните за изследването разработки. Гарантирана е методологичната и теоретичната основа на дисертационното проучване. Приложен е *Корпус от теоретични, практически и аналитични граматически източници*.

Ексерпираниите източници, които включват класически и съвременни автори, както и медийна реч са достатъчно представителни за изследваното явление и гарантират достоверност на наблюденията и изводите. Резултатите от изследването са представени и в прегледен и информативен табличен вид в *Приложение*.

В уводната част, определяща обекта и предмета на изследването, целите и задачите, дисертантът е представил и кратка характеристика на композицията, какво съдържа всяка глава и какви са основните изследователски задачи в отделните глави, което създава необходимата нагласа у читателя и е един добър подход в академична разработка.

Заложените цели и задачи до голяма степен предпоставят и работната хипотеза – копулативният тип предикация в сложното изречение е базиран на функционално сходство с простото копулативно изречение. Специално внимание се отделя на комплементизаторна фраза (CP), носител на важна информация (интерфейс) между две системи, задаващ възможностите за фактивност, финитност, илокутивна сила на субкатегоризираното изречение. Взема се отношение към *съм* като екзистенциален глагол, като спомагателен глагол и като копулативен глагол, разглежда се въпросът за нулево субектните изречения.

Глава I. Както вече посочих и в отзива за вътрешното обсъждане, авторът проследява в най-добрите традиции на утвърдилата се пловдивска лингвистична школа проблематиката на копулативния тип предикативни отношения в българското сложно изречение (т.е. на т.нар. подчинено подложно изречение, подложно изречение или изречение подлог и на подчиненото сказуемноопределително изречение или предикативно изречение) от най-ранните български граматика до наши дни. Критическият прочит показва както отлична осведоменост, така и способност за съпоставяне и оценка на различни изследователски парадигми. Тази въвеждаща глава от дисертацията е принос към историята на българската граматическа и в частност синтактична мисъл, към синтактичната терминология и към методологическите основи на синтактичните описания на българския език. В нея се предлага не просто „преглед

на мненията”, а концептуално обобщение на граматическите трудове в отделни периоди. Проследява се доминирането на логическите или психологическите подходи в граматическите описания. Прецизно са открити приносите на всеки автор за изясняването на прикопулативния тип предикация в съставното изречение, като дисертантът се придържа към основните въпроси – разграничаването на *съм* като екзистенциален глагол, като спомагателен глагол и като копула; разграничаването на безлични и постоянно третолични сказуеми в главното изречение; наличие или липса на детерминираност; вид според начина на свързване на подчиненото изречение (съюзно, относително, косвено въпросително); словоред (място спрямо главното изречение).

Глава II от дисертационния труд има за своя основна цел да представи модел на генериране на подчинените изречения в прикопулна позиция, формално описан с помощта на символен ключ, който представя всички възможности за реализация на копулативния тип предикация. За целта е ползвана комплементизаторната фраза *CP*, като нейните характеристики са проверени през изреченията, които са предмет на настоящото изследване. По този начин и през призмата на *CP* още веднъж изтъкват спецификите на сложните съставни изречения с копулативна предикация, произтичащи както от наличието на формален глагол, така и характеристиките (семантични и синтактични) на езиковите единици, заемащи прикопулна позиция. Искан да изтъкна тази част на изследването, която е посветена на *CP*. Наблюденията на дисертанта, че в конструкциите с подчинено подложно изречение в прикопулна позиция (при неизменяеми проех-структури и при копула и предикатив) връзката между главно и подчинено изречение, която би следвало да се реализира в рамките на функционалната категория *CP*, е обект на селекция от страна на семантично значимия елемент в рамките на подчиняващата съставка и по този начин влияе и върху илокутивната сила, финитността на подредното изречение, са важни за цялостната таксономия на разглеждания тип изречения. Както отбелязва дисертантът, „копулата, от друга страна, в ролята си на формална връзка и съгласувателен механизъм не би могла да участва в селекцията на субординаторите (с. 102)”.

Темата на дисертацията неизбежно повдига въпроса за безличните изречения или за т. нар. нулевосубектни изречения, които не са еднородна група и за които има различни мнения. От интерпретацията на тези изречения в голяма степен зависи и интерпретацията на прикопулните изречения. Много добро впечатление прави анализът

на подложните изречения към копулативен глагол и предикатив, като в този случай подчиняващата съставка е лична форма и се отличава от нулевосубектните конструкции от типа *трудно е, важно е, истина е, факт е, за пример е, за отбелязване е* и други подобни. (с.65-66). В дисертацията за първи път системно се представя копулативният вид предикация.

Дисертантът подробно е представил и взел отношение към въпроса за *ли/дали* изреченията, опирайки се на Тишева, Пенчев, Рудин, Кръпова, Караянева, Ликоманова, както и на абсолютния релатив *дето* и мненията на Пенчев, Коева, Ницолова. В съпоставка са разгледани концепциите на Рици и Рудин за *да*-прикопулните изречения.

Интересни са наблюденията върху случаите на асиметрия на вид сказуемо в главното изречение (безлично/третолично) и съюзна връзка (условния съюз *ако* и темпоралния релатив *когато*). Факт е, че в разглежданите примери е възможна субституция със същинските комплементизатори *че* и *да*, но, както отбелязва дисертантът, условният съюз и релативът за време внасят допълнително значение на подчиненото изречение. Именно такива примери показват продуктивността на съчетаването на формалния подход с функционалния. Убедителен е анализът на изреченията с условен подчинителен съюз *ако* или относително местоимение за време, които внасят определени нюанси в значението на подчиненото изречение в прикопулна позиция (с. 120). При дискутираната на с. 145 асиметрия или разширение с адюнкт мисля, че определящо е наличието на експериментер в главното изречение.

Дисертантът е открил и анализирал доста по-малобройните, а и труднооткриваеми примери с подчинени предикативни изречения, при които се наблюдава асиметрия в употребата на връзките между главното и подчиненото изречение. Ще посоча анализа на *за да* като комплементизатор и интерпретацията на примерите със *за да* на стр.122, те кореспондират и с мои разсъждения, изложени на Паисиевите четения 2018.

В глава Трета *Формални описания на сложни съставни изречения с подчинени при нулевосубектни конструкции с глагола съм* дисертантът се опира на успешния модел, представен от научната му ръководителка доц. П. Бъркалова в *Българският синтаксис – познат и непознат*, като същевременно го допълва и разширява. Закономерно в тази глава подробно е разгледан въпросът за видовете безлични изречения. Дисертантът отделя специално внимание на безлични предикати с темпорално значение като: *време е, време ми е, рано е, рано ми е, късно е, късно ми е* ,

които спадат към същинските безлични изречения в българския език, при които, поради семантичните им специфики, е трудно да се открие логически паралел, чрез който би могъл да се обясни моделът им на генериране в дълбоката структура в рамките на разширения принцип на проекцията

Дисертантът предлага интерпретация на подчинените изречения при безличните изрази *време (ми) е, рано (ми) е, късно (ми)* като определителни към семантичната опора в главното изречение (*време, рано, късно*). Тези изречения се определят като допълнителни от Коева и като обстоятелствени за цел от Пенчев.

Препоръчвам на дисертана при тези изрази, както и при предикатите за психологическо състояние и за перцепция като *страх ме е, жал ми е* (с. 134-141) да се запознае и с мои изследвания (напр. "*Семантични и синтактични особености на глаголите от структурен тип "префикс+се"*". В: Съвременни лингвистични теории. Пловдив, 2001, с. 68-76; „*Семантични и синтактични особености на префигурираните глаголи с прономинален елемент в български*". – В: Езиковедски изследвания в чест на 75-годишнината от рождението на ст.н.с. I ст. д-р Йордан Пенчев Пенчев, Издателство „Артграф“, София, 2006, с. 320 – 329; "*Винителни" префигурирани глаголи в съвременния български език*". В: BULGARISTICA – Studia et Argumenta. Festschrift für Ruselina Nitsolova zum 65. Geburtstag. SPECIMINA PHILOLOGAE SLAVICAE, Band 151, Verlag Otto Sagner, München, 2008, с. 221 – 231; "*Структурна и семантична характеристика на някои префигурирани глаголи в съвременния български език*". - В: Годишник на Софийския университет "Св. Климент Охридски", Факултет по славянски филологии, Том 89, София, 2004, с. 5 – 28). Макар семантичните роли да не са предмет на анализ в дисертационното изследване, Д. Георгиев прилага различни описателни парадигми и тези въз основа на ГРР може да му бъдат от полза.

Авторът се опира и на най-новите изследвания и основателно приема позицията на С. Коева за свободните релативи.

В III глава по утвърдената формула на П. Бъркалова са представени с подробен анализ и по всички формални характеристики всички варианти на прикопулна предикация. Изследването на копулативния тип предикация както в простото, така и в сложното изречение неминуемо стига до противоречивата тема за разграничаване на значенията и употребите на глагола *съм*. Въпросът излиза на преден план при представяне на предложните фрази като един от вариантите за запълване на позицията на предикатива и семантично водещ елемент в подчиняващата конструкция *proex PP е*, тъй като именно предлозите често поставят под въпрос копулативния характер на глагола *съм* (с. 199). В дисертацията е предложен убедителен анализ на съчетанията с предложна група, който допълва изследванията на А. Атанасов и Р. Влахова за РР.

Както се отбелязва и в изводите „но една промяна в дясното разширение – появата на адвербиална съставка или предложна фраза с локативно значение, променя изреченския модел на NP V AdvP/PP, в който съм вече не е копула, а глагол със собствено значение (Пликът е празен. (БНК) → Пликът беше пред вратата.)(с. 269). Интересни са и наблюденията за изрази като *еня ме е*, *колко му е*, *до (това) ми е*. В примери като *Твоя е, която избереш*, *Наши са, които приемем*, при които е налице съгласуване, ясно е, че притежателните местоимения са употребени субстантивирани, а не е проявено съществителното, приписващо значението за род и число (аналогично на сказуемното определение при елипса на подлога).

Заклучение. Дисертационната разработка на Димитър Георгиев на тема: „Копулативен тип предикативни отношения в българското сложно изречение” е визитка на сериозен млад учен със солидна лингвистична подготовка и системен подход към описваните факти. Научната хипотеза, формулираните цели и задачи, избраната методология са убедително потвърдени от направеното изследване. Авторефератът отразява коректно същността и извадите на дисертацията. Дисертацията представя приноси към историята на граматическата мисъл, характеристиката на глагола *съм* като пълнозначен глагол, спомагателен глагол и копулативен глагол, описанието на комплементизаторната фраза и цялостната таксономия на съставните изречения в български.

Налице са всички основания - формални и по същество, убедено да подкрепя с положителен вот присъждането на образователната и научна степен „**доктор по филология**” на **Димитър Паунов Георгиев** по *Област на висше образование 2. Хуманитарни науки, Професионално направление 2.1. Филология, Докторска програма: Съвременен български език (Синтаксис).*

16. 06. 2019 г.

Подпис:

(проф. д.р Радка влахова-Руйкова)